

УДК [1:37.013.73]:124.4

Юрій МЕЛКОВ

ІДЕАЛ І МЕТА ОСВІТИ В ІЄРАРХІЇ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

Статтю присвячено філософському дослідженню поняття та феномена ідеалу, зокрема, як найвищої мети процесу освіти. Проблема, що розглядається, полягає зокрема в переважанні в сучасному суспільстві засобів над цілями: перші фактично виконують функцію ерзац-цілей, позбавляючи людську життєдіяльність сенсу та кінцевої мети. Базуючись на ідеях, насамперед, Київської школи філософії ХХ ст., автор стверджує, що ідеал виступає як найвища мета в ієрархії людських цінностей та виконує по відношенню до них функцію мірила. Стосовно системи освіти зазначається, що її найвищою метою має бути образ освіченої людської особистості, що відрізняється здатністю мислити максимально конкретно, наділяючи навколишній світ якомога більш повним набором смислів і розрізняючи багатоманіття суспільних цінностей за їх місцем у ієрархії людської культури. Робиться висновок, що лише універсальна освіта, що керується такою гуманістичною метою, здатна покласти кінець самовідтворенню позбавленого ідеального виміру суспільства споживання.

Ключові слова: філософія освіти, суспільний ідеал, мета освіти, виховання людської особистості.

Філософські дослідження феномена освіти, її змісту та шляхів її модернізації є однією з таких тем філософування, що найбільш плідно розвивається в останні роки в Україні. У працях В. П. Андрущенка, Л. В. Губерського, В. Г. Кременя, В. С. Лутая, Д. В. Табачника та ін. вітчизняних мислителів і діячів освіти піднімаються та розв'язуються питання, пов'язані з природою освіти, з її функціонуванням, з філософськими підставами визначення стратегій її перетворення за умов світу, що глобалізується. Більш конкретні питання щодо суперечливих особливостей розвитку вітчизняної системи вищої освіти за сучасних умов існування українського суспільства висвітлено в роботах В. Ю. Даренського [3], Л. М. Дениско та П. І. Бусела [4], Р. Пашова та Н. Ховрич [8], Є. А. Пінчука [9] та інших авторів.

Разом із тим, слід зазначити, що не завжди увагу філософів привертають найбільш фундаментальні, світоглядні проблеми освіти. З філософської точки зору, механізми, наприклад, реалізації настанов Болонського процесу, що виступає сьогодні однією з найбільш поширених тем обговорення, в тому числі й в академічній періодиці, присвяченій філософським проблемам освіти, — такі механізми «несуть лише технічне навантаження (адже в кінцевому рахунку яка різниця — рахувати обсяг учбового часу в годинах або кредитах, ставити оцінку за 5-бальною або за 100-бальною шкалою), — зазначає український філософ та ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка Л. В. Губерський. — Головне ж — це мета освіти, яка базується на певних світоглядних ідеалах» [2, 87]. І саме недостатня увага до цих останніх обумовлює й дефіцит плідного розгляду та вирішення проблем системи освіти, включаючи навіть проблеми прикладні. Отже, дана стаття присвячена дослідженню ідеалу та мети освіти та місця цього феномена серед інших людських цілей та цінностей.

Що є метою освіти? Чи, як ставить це питання Л. В. Губерський, чого вимагає від освіти суспільство — адже система освіти є частиною суспільства й істотно залежить від інших соціальних систем? Або ж, дещо іншими словами: якою саме має бути Людина Освічена відповідно до сучасних світоглядних ідеалів? На жаль, це питання не є популярним як раз тому, що проблематика ідеалів, у тому числі й ідеалів соціальних, не користується належною повагою у сьогоденній думки. Переважна увага приділяється саме *засобам, а не на цілях*: практичним механізмам, шляхам упровадження, методикам і технологіям. Здавалося б, подібний поворот філософської думки виглядає цілком природним після десятиліть панування «зайвої ідеологізації» та повністю відповідає відомому принципу моральнісної дії, сформульованому великим Махатмою Ганді: «Потурбуйтеся про засоби, а мета потурбується про себе сама»...

Проте, не можна не зазначити, що цей славетний вислів був зроблений у певному історичному контексті, й за часів Індії першої половини ХХ ст. дійсно не було особливої потреби окремо обговорювати цілі: зокрема, визволення країни від англійської колоніальної влади та пом'якшення віковичної кастової нерівності були зрозумілою та загальновизнаною метою всього індійського національного руху. Сам Ганді неодноразово висловлювався й про незаперечну чистоту ідеалу соціалізму, сповідуваного В. І. Леніним та іншими видатними діячами вітчизняної історії, підкреслюючи лише те, що засоби для впровадження в життя такого ідеалу мають бути не менш чистими, на відміну від переважної більшості реальних більшовицьких практик [див.: 15]. Тобто, йдеться про те, що ідеал соціальної справедливості не може бути досягнутий за допомогою насилля, й загалом піклуватися лише про мету, не звертаючи уваги на те, якими засобами ця мета досягається, не є правомірним: навряд

чи має сенс заперечувати це положення великого мислителя, що цілком відповідає універсальним нормам і традиціям людської моралі.

Проблема полягає дещо в іншому: за сучасною відсутністю ідеалів не дуже втішною є надія на їх можливу самоорганізацію з наявних засобів їх досягнення. За влучним виразом В. Франкла, страх перед нав'язуванням ідеалів, смислів і цілей привів до вигнання загалом усіх ідеалів і цінностей з нашого життя [11, 66]. Мотиви були, звичайно, добрими: порятувати повсякденне життя людини загалом та її освіту зокрема від зайвого баласту в особі ідеології та соціального ідеалізму. На жаль, така деідеологізація не призвела автоматично ані до досягнення людиною життєвого щастя, ані до підвищення якості вітчизняної освіти. Скоріше, навпаки. Адже людське щастя тому й розумілося ще Арістотелем як мета та предмет філософської думки, що саме така думка є потрібною для осмислення цього предмета та для його затвердження в якості усвідомленої та означеної мети діяльності — й уже тому, що саме повсякденне життя не є самоцінністю в тому сенсі, що воно не може виступати джерелом свого смислового виміру, воно не здатне продукувати цілі свого розвитку з самого себе, своїми власними силами, поза самосвідомістю розвинутої та рефлексуючої людської особистості.

Звичайно, що людина не може жити без жодних смислів та цінностей: це є чи не основною відмінністю людського способу життя від тваринного. А тому демонстративна відсутність ідеального виміру її життя обертається скоріше спонтанним формуванням ерзац-ідеалів, зміною перспективи та масштабів світобачення. І, як правило, саме засоби починають заміщати собою цілі, методики та технології починають грати роль мети та ідеалу за умов повної відсутності цих останніх.

Переплутати між собою цілі та засоби для їх досягнення не так уже й важко, якщо не піддавати їх філософській рефлексії. Згадаймо відомий ще з середньовічних часів логічний приклад про трьох будівельників Шартрського собору: на питання про те, що вони роблять, один відповів, що він возить цеглини, другий — що заробляє на хліб, а третій — що будує собор... Три заняття, три мети, три ідентичності — причому, «три в одному». Адже, побудувати собор, не привозячи цеглини, неможливо, та й умирати всією родиною від голоду справа цілком недобра, проте саме будівництво собору, яким ми й дотепер можемо милуватися, виступає *найвищим* елементом серед ієрархії цілей у цьому їх невеличкому наборі. Тобто, кожна настанова — «возити цеглини», «заробляти на хліб» та «будувати храм» — сама по собі може виступати повноцінною ціллю людської діяльності, в той же час будучи по відношенню до іншої мети не більш, аніж засобом її досягнення: відповідно, перевезення цеглин є засобом як для здобуття хліба, так і для зведення собору. Що стосується співвідношення двох останніх, то їх можна розглядати й як рівноправні

за ієрархією, з тим лише зауваженням, що однаково успішно можна заробляти собі на хліб і будуючи храм, і руйнуючи його — а тому такий розгляд виходить за межі елементарної логіки та потребує звернення до більш широкого кола культурних цінностей.

До речі, українська мова надає багаті можливості щодо філософського мислення в площині ієрархії людських цілей та цінностей за допомогою розрізнення цілі та мети: останню можна розглядати не лише як синонім першої, а й як ціль кінцеву, таку, що займає вище місце в ієрархії цілей. Найвищою ж ціллю виступає саме ідеал, що його найчастіше визначають як досконалий взірць та найвищу мету прагнення та діяльності людини, в тому числі й у сфері філософії освіти [7, 179].

Щоправда, до цього часто додається така риса ідеалу, підкреслена в філософії Канта, як його принципова недосяжність: ідеал може виступати лише регулятивною ідеєю, вказувати напрямок до мети — але реалізувати його неможливо за визначенням, із наближенням до нього він віддаляється від нас, подібно до лінії обрїю [7, 179]. Проте, на мій погляд, таке тлумачення поняття ідеалу є дещо неповним і застарілим. Вже гегелівська й марксистська традиція філософування доводила: ідеал не може становити собою наявний і безтурботний стан справ, але це не робить його недосяжним — навпаки, ідеал більш конкретно розуміється як процес, як власне рух уперед, як вічне оновлення й уточнення, по відношенню до якого кожне наступне досягнення виступає хоча й поетапною, але дійсною його реалізацією (див., зокрема, фундаментальне дослідження Е. В. Ільєнкова [6, с.152–153]). На світоглядному рівні ідеали виявляться не просто регулятивними ідеями, а, за точним виразом Олександра Івановича Яценка, *кінцевими цілями та граничними духовними детермінантами* людської діяльності [14, с.189].

Ідеал, таким чином, як найвища мета в ієрархії людських цінностей виконує й функцію мірила по відношенню до всіх інших цілей та цінностей, які можуть виступати засобом по відношенню до ідеалу, а їх досягнення визначає й міру здійснення самого ідеалу як уособлення процесу цілепокладання, що не може розглядатися як засіб по відношенню до чогось іншого. Саме це останнє виступає характерною особливістю людського способу життєдіяльності, відмінного від неживого та тваринного світу, які теж здатні й розвиватися, й навіть самоорганізовуватися, але здійснюють таку діяльність без наділення її смислами та поза постановкою її цілей.

А тому за умов відсутності визнаних у сучасному вітчизняному суспільстві світоглядних ідеалів, реальна загроза ізоляції освіти від цілепокладання закономірно веде до деградації освітньої системи. «... Конче необхідний, — переконливо стверджує з цього приводу Леонід Губерський, — соціально легітимований образ Людини Освіченої, інакше освіта як підсистема соці-

уму може або перетворитися на самодостатній і самовідтворний процес, або розчинитися у квазіформах «образованщини», вельми далекої як від конкретної людини, так і від суспільних потреб» [2, с.79]. Під перетворенням освіти на «самовідтворний процес» у цьому випадку як раз і розуміється позбавлення її ідеального виміру в тому сенсі, що мета більше не задається освіті суспільством у цілому, й система освіти стає замкненою, а її безпосередньою метою стає не більше ніж підтримка власного існування, — тобто, засіб в якості ерзац-мети.

Звичайно, така ситуація, характерна, як уже зазначалося, для всього сьогоденного суспільства, відображається й на інших галузях людської культурної діяльності. В науці можна деколи побачити таку картину недотримання ієрархії цінностей, коли, наприклад, безпосередньою метою діяльності того чи іншого науковця та його пріоритетними цінностями виступають звання та ступені та відповідні їм посади та гонорари, — а власне наукова творчість, проведення досліджень, написання монографій та особливо захист дисертацій виявляються лише допоміжним засобом для досягнення позначених високих і шляхетних цілей.

Не випадково у сьогоденному «суспільстві без ідеалів» чи не загально визнаною найвищою метою стає найбільш універсальний засіб для досягнення будь-яких матеріальних цілей — гроші, що перетворюються на самоцінність. Таку ситуацію добре описував вже цитований Олександр Яценко: «... гонитва за засобами стає домінуючою цільовою настановою приватновласницької світоглядної свідомості... Проте речове багатство носить стосовно індивіда випадковий характер, тому репрезентовані ним можливості формальні: за допомогою грошей можна задовольнити свою потребу зовнішнім чином, але не затвердити себе в предметі потреби» [14, с.204].

Останнє речення як раз і засвідчує здатність лише освіченої людини розрізнати цілі та засоби, встановлювати ієрархію культурних цінностей. Іншими словами, особливість філософії та освіти на відміну від інших галузей людської діяльності полягає в тому, що саме вони мають, відповідно, формулювати та виховувати найвищі цілі для суспільства в цілому. Але, самі перебуваючи у смисловому глухому куту, вони не відчують особливої потреби у формуванні смислів і для інших сфер суспільства, перекутивши такі у своєму власному середовищі.

Сучасний незадовільний стан вітчизняної системи освіти, особливо вищої, зображується в роботах багатьох українських дослідників у галузі філософії освіти. За В. Ю. Даренським, «система освіти перетворюється на одну зі сфер ринку послуг, для якої на першому місці стоїть саме прибуток, що досягається будь-якими засобами, а всі інші параметри діяльності відходять на другий план» [3, с.61]. Більшість студентів, продовжує філософ, зацікавлені лише в дипломі, а не у знаннях, бо з самого початку не планують працювати за спе-

ціальністю, за якою навчаються. Ще більш похмура картина вимальовується в розвідці Р. Пашова та Н. Ховрич: «... реальні творчі досягнення перестають відігравати вирішальну роль у академічній кар'єрі науковця, а посередність займає усе вище місце в науці (вірніше — біля науки). Внаслідок домінування вузької професіоналізації і набуття масового характеру дослідницької діяльності науковець, подібно чиновникові, розглядає її, в першу чергу, як засіб забезпечення власного економічного і соціального статусу... Грошова винагорода формується не на основі творчої продуктивності і дійсного внеску в науку, а на основі академічного статусу і стажу роботи» [8, с.181].

Формується ситуація, що отримує назву «академічного капіталізму»: «... перевага прикладних утилітарних, суто прагматичних цілей пізнання, платних досліджень за замовленням, очевидно домінує над безкорисливим творчим пошуком нового знання. Девальвується, — адже не дає блискавичної віддачі, — фундаментальна складова науки. А це означає: до неї відносяться суто споживацьки, по-хижацькому, відтак — в неї немає майбутнього. Сучасний університет перетворюється в свого роду бізнес-одиницю, агентство з продажу — надання послуг у сфері освіти... Але ж, маємо надію, ви відчуваєте, що є різниця між коханням та інтимними послугами; між освітою та освітніми послугами...» [8, с.179].

Погоджуючись із таким непринадним зображенням сучасного стану вітчизняної освіти, не можна, на мій погляд, солідаризуватися з песимістичними висновками дослідників щодо перспектив її подальшого розвитку. Власне, проблема не в «соціальній надлишковості» вищої освіти, як то слідує з висновків В. Ю. Даренського, який указує, зокрема, що рівень прибутку не пов'язаний сьогодні з наявністю вищої освіти й навіть диплома про неї, а тому передбачає в найближчому майбутньому спад попиту на вищу освіту, «що буде обумовлено передусім її низькою прагматичною цінністю у вимірюючій країні «третього світу» з відсталою сировинною економікою» [3, с.69].

Навпаки, вихід із цієї ситуації можливий, на мою думку, лише за допомогою розвитку саме вищої освіти, перетворення такої на загальну й універсальну. Людина Освічена як ідеал і найвища мета освіти має не лише виступати «недосяжним» орієнтиром і порожнім гаслом, а втілюватися в життя й набувати конкретних рис у філософському осмисленні процесу освіти, розрізняючи культурні цінності за їх ієрархією і розуміючи, що світогляд «гроші заради грошей» чи «влада заради влади» веде до загибелі як суспільства, так і людини. Лише таким чином можливий вихід із зачарованого кола, у якому філософія не осмислює суспільні цілі, а освіта продукує не освічену людину, а людину як засіб, «сліпого виконавця-посіпаку як більш зручного об'єкта керування та маніпулювання» [4, с.211], — адже тільки освіта здатна покласти кінець самовідтворенню «суспільства без ідеалів», за умови, коли завдяки філософ-

ському осмисленню ідеал і мета освіти займуть належне високе місце в ієрархії людських культурних цінностей.

Як пояснював майже сто років тому Макс Шелер: «“Освіченим” є не той, хто знає «багато» про випадкове так-буття речей, або той, хто може відповідно до законів максимальною мірою передбачити процеси й управляти ними..., — освіченим є той, хто *оволодів структурою своєї особистості*, сукупністю вибудованих в єдність *одного* стилю ідеальних рухомих схем споглядання, мислення, тлумачення, оцінки світу, поведження з ним і з *якими б то не було* випадковими речами в ньому; схем, які напередзадані будь-якому випадковому досвіду, котрі одноманітно перероблюють його та включають у *цілісність* особистісного “світу”» [12, с.45–46]. Освічена людина — не лише така, хто вміє діяти творчим чином, а й така, що *вміє мислити конкретно*, за виразом Гегеля з його відомого памфлету. Інакше кажучи — людина освічена відрізняється повнотою наявного в ній *набору смислів*, за допомогою якого вона сприймає світ навколо неї. Такий набір смислів, як міра по засвоєнню реальності світу, за виразом київського філософа Вадима Петровича Іванова, складає ту «сітку», яку людина як би накидає на явища, формуючи там самим горизонт свого світобачення — та свій «світ людини» [5, с.41–43]. Адже горизонт явищ, доступних нашому безпосередньому спостереженню, як правило, не збігається з горизонтом смислів, що ми їх в змозі надати спостережуваним нами явищам. І відмінність між людиною неосвіченою, людиною, що мислить абстрактно, та людиною освіченою — в тому, що в першому випадку «смісловий світ» значно вужчий за фізичний, а в другому — може набагато перевищувати його за масштабами.

В якості прикладу означеного стану справ можна привести сприйняття людиною космосу — для неосвіченої свідомості, чий «смісловий світ» є відносно вузьким, планети Сонячної системи, їх рух, фази та сполучення, та й загалом все «зоряне небо над головою», виявляються не предметом наукового дослідження чи первісного філософського здивування, а не більш аніж емпіричним матеріалом для «популярної» астрології, що має мало спільного з однойменною духовною практикою доби Відродження й присвячена лише передбаченню найпростіших життєвих подій на найближчий день або тиждень.

Учені, звичайно, можуть справедливо обурюватися таким неадекватним смісловим витлумаченням досить визначених астрономічних явищ. Але прагнення людини вмістити явища макро- чи мікросвіту в горизонти власного набору смислів і цінностей є цілком природним: проблема не в факті наявності осмислення, а в недостатній повноті такого осмислення, що обертається його прикладним характером, перетворюючи його на засіб досягнення грошей та інших атрибутів абстрактного «життєвого успіху». А тому подолати світоглядну вузькість в змозі не стільки власне наука та наукове

просвітництво в аспекті новітніх космологічних теорій і фундаментальних законів астрофізики, скільки загалом філософсько-культурне виховання людини як людини освіченої, конкретне мислення якої долає такі перекручені форми наділення світу смыслом як масова астрологія тощо — на користь інших, більш фундаментальних і універсальних форм осмислення.

Конкретне мислення та повнота осмислення світу передбачають дійсно універсальну освіту, притаманну класичному ідеалу *університету*. Технікум, училище, інститут, що дає профільну освіту та *навчає професії*, навчає виконанню певних функцій, й університет, який сполучає навчання з вихованням, як відомо, дає не просто знання, але можливість їх самостійно виробляти, більше того, дає фундаментальні світоглядні цінності та ідеали — тобто навчає тому, що існують інші цінності поза грошима та «успіхом», навчає, образно кажучи, дивуватися зоряному небу над головою, а не сприймати його як прикладний матеріал щодо власного «заробляння на хліб». Ці два типи учбового закладу в цьому аспекті протистоять один одному, так що відносити їх до одного щабля «вищої освіти» виявляється з філософської точки зору не зовсім правомірним. Щоправда, сьогодні колишні радянські профільні інститути змінили свої назви на університети й академії, але чи завжди це означає відповідний рівень універсальності освіти, що надається? Мабуть, ні — адже саме момент виховання та наділення цінностями почав здаватися проблематичним та зайвим у ситуації «втечі від ідеалів» за доби академічного капіталізму. І справи «управління персоналом», «менеджменту організацій» тощо, які стали популярними професіями, що ним навчаються у багатьох колишніх інститутах і технікумах, перейменованих в академії, — справи не менш абстрактні й позбавлені цілісно-гуманістичного світоглядного виміру, ніж більш традиційні професії класичної «одномірної людини», якою нібито закликані керувати новітні «професіонали»...

Проте, сьогоденне глобалізаційне суспільство об'єктивно вимагає скоріше людину-творця, здатну знаходити себе та зберігати своє світоглядне ядро за будь-яких обставин, здатну керувати не іншими, а самою собою, аніж людину як елементарну, абстрактну «допоміжну деталь» до машини чи до організаційного менеджменту: людину як ціль, а не людину як засіб. Так, уже цитований Л. В. Губерський вказує на потребу відродження радянської традиції сполучення когнітивного та виховального [2, с.81]. І, що найбільш цікаво, сьогодні в новоствореному Інституті високих технологій КНУ імені Тараса Шевченка здійснюється спроба впровадження саме елементів класичної, універсальної університетської освіти: зокрема, студенти не розподіляються за вузькими спеціальностями, а цілих перші чотири роки проходять спільний курс навчання лише з фундаментальних природничих дисциплін та математики [1, с.58–59].

Мабуть, невдовзі можна буде говорити про аналогічні програми навчання й у галузі гуманітарних наук, що й мають виступати джерелом формування у студентів світоглядних цінностей та ідеалів. Звичайно, мова йде не про буквально відтворення класичної системи освіти, зокрема радянської, а про позбавлення зайвої ідеологізації, що за колишніх часів скоріше не доповнювала ідеальний вимір соціального буття, а протистояла такому. Саме це виступало причиною формування пізньо-радянського суспільства «ідеології без ідеалів» (В. І. Шинкарук), так що оскома від тієї ідеології й призвела до сьогоденної недовіри до будь-яких ідеалів.

Проте, оскома проходить, а життя в «*суспільстві засобів*», в суспільстві, позбавленому цілей, — чи, як його більш прийнято називати, суспільстві споживання, — стає все більш нісенітним. Щоб у суспільстві були сформульовані гуманістичні цілі та ідеали, потрібне виховання розвиненої людської особистості — як саме того в людині, що власне не може сприйматися як засіб для досягнення чогось поза нею. Саме тому розвиток особистості завжди виступав предметом особливого інтересу вітчизняної філософської думки, зокрема, у київській світоглядній школі ХХ ст. Зокрема, згадуваний уже Володимир Шинкарук, один із найвидатніших представників цієї школи, виразно проголошував гуманістичний зміст ідеалу соціалізму як такого стану розвитку культури та суспільства, за якого можливе «зняття» держави та права людською моральнісністю [13, с.77]. Навіть ці згадані звичні інститути, що в їх рамках і до сьогодні поки що відбувається розвиток культури та цивілізації, виступають у дійсності як засоби по відношенню до людини як цілі, що повинно знаходити своє відображення й у освіті, яка має сьогодні бути заснованою на ідеалах людиномірності, гуманістичності. До подібного висновку приходять, зокрема, Дмитро Табачник, розмірковуючи про стиль викладання історії в середній школі: таке викладання досі здійснюється, виходячи із застарілого світогляду, за яким у центрі уваги опиняються інтереси та еволюція держави, а не живої людини [10]. Але саме ця остання, виступаючи в тому числі й як цінність та кінцева мета самого процесу освіти, перевищує державу та інші інституції та засоби за своїм місцем у системі людських культурних цінностей, і тому має становити конкретний ідеал для філософії, для освіти, для культури загалом.

* * *

Таким чином, можна зробити деякі *висновки* з проведеного у даній статті невеликого дослідження. Ідеал як найвища мета людської суспільної діяльності займає перше місце в ієрархії культурних цінностей, виступаючи не просто недосяжною регулятивною ідеєю, по відношенню до якої менш високі цілі

виступають у якості засобів, але й універсальним мірилом здійснення інших цілей, а тому і процесом свого власного досягнення. У галузі освіти таким найвищим ідеалом має бути образ освіченої людини, що відрізняється здатністю мислити конкретно, тобто, наділяти світ якомога більш повним набором смислів, розрізняючи багатоманіття суспільних цінностей за їх місцем у ієрархії людської культури. Тільки універсальна, університетська освіта, спрямована на виховання такої людської особистості, керуючись у справі свого розвитку гуманістичною філософсько-світоглядною думкою, в тому числі, традиціями вітчизняного філософування про людину та світ людини, здатна покласти кінець самовідтворенню «суспільства без ідеалів», суспільства гонитви за засобами, що виконують функцію ерзац-цілей, перетворити саму людину з засобу на ціль, уможливаючи гідне майбутнє для людства, для всього світу.

Література:

1. Губерський Л. В. Про підготовку дослідників нового покоління в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка / Л. В. Губерський, О. В. Третяк // Сучасна українська філософія: традиції, тенденції, інновації: збірник наукових праць / Відп. ред. А. Є. Конверський, Л. О. Шашкова. — К.: ВПЦ «Київський університет», 2011. — С. 56–60.
2. Губерский Л. В. Философские основания современного образования: проблемы и перспективы / Л. В. Губерский // Сучасна українська філософія: традиції, тенденції, інновації: збірник наукових праць / Відп. ред. А. Є. Конверський, Л. О. Шашкова. — К.: ВПЦ «Київський університет», 2011. — С. 77–87.
3. Даренский В. Ю. Социальная избыточность высшего образования: позитивный ресурс или фактор социального кризиса? / В. Ю. Даренский // Практична філософія. — 2006. — № 2 (20). — С. 61–70.
4. Дениско Л. М. Так хто нам потрібен на виході з вищої школи? / Л. М. Дениско, П. І. Бусел // Практична філософія. — 2001. — № 3 (4). — С. 205–211.
5. Иванов В. П. Мироззрение как форма сознания, самоопределения и культуры личности / В. П. Иванов // Мироззренческая культура личности (философские проблемы формирования) / В. П. Иванов, Е. К. Быстрицкий, Н. Ф. Тарасенко, В. П. Козловский. — К.: Наукова думка, 1986. — С. 10–88.
6. Ильенков Э. В. Проблема идеала в философии / Э. В. Ильенков // Ильенков Э. В. Искусство и коммунистический идеал. — М.: Искусство, 1984. — С. 106–184.
7. Марченко О. В. Освітній ідеал у філософському вимірі Модерну / О. В. Марченко // Практична філософія. — 2010. — № 4 (38). — С. 179–185.
8. Пашов Р. Академічний капіталізм як руйнівна продуктивна сила в системі освіти / Ростислав Пашов, Наталія Ховрич // Філософія освіти. — 2009. — № 1–2 (8). — С. 174–183.

9. Пінчук Є. А. Філософський погляд на культурні традиції освіти в Україні та шляхи її модернізації / Є. А. Пінчук // Практична філософія. — 2009. — № 3 (33). — С. 58–64.
10. Табачник придумал как построить преподавание истории // Комсомольская правда в Украине. — 2010. — 11 апреля. — [Электрон. ресурс.] — Режим доступа: <http://kp.ua/daily/100410/223329/>.
11. Франкл В. Человек в поисках смысла: Пер. с англ. и нем. / Виктор Франкл. — М.: Прогресс, 1990. — 368 с.
12. Шелер М. Формы знания и образование: Пер. с нем. / Макс Шелер // Шелер М. Избранные произведения. — М.: Гнозис, 1994. — С. 15–56.
13. Шинкарук В. И. О месте права в формообразованиях человеческого духа в философии Гегеля / В. И. Шинкарук // Философские науки. — 1968. — № 1. — С. 70–77.
14. Яценко А. И. Социально-практическая природа и мировоззренческая функция категорий как форм познания, самосознания и целеполагания / А. И. Яценко // Мировоззренческое содержание категорий и законов материалистической диалектики / Отв. ред. В. И. Шинкарук, А. И. Яценко. — К.: Наукова думка, 1981. — С. 187–205.
15. Gandhian Socialism: Isms and Individuals // Hermes. — September, 1985. — [Електрон. ресурс.] — Режим доступа: <http://theosophytrust.org/tlodocs/articlesRNIyer.php?d=GandhianSocialism-1.htm&p=129>.

Юрій Мелков. Ідеал і мета освіти в ієрархії культурних цінностей.

Статья посвящена философскому исследованию понятия и феномена идеала, в частности, как высшей цели процесса образования. Рассматриваемая проблема заключается в преобладании в современном обществе средств над целями: первые фактически выполняют функцию эрзац-целей, лишая человеческую жизнедеятельность смысла и конечной цели. Основываясь на идеях, прежде всего, Киевской школы философии XX в., автор утверждает, что идеал выступает как высшая цель в иерархии человеческих ценностей и играет по отношению к ним функцию мерила. Касательно системы образования отмечается, что её наивысшей целью может быть идеал образованной человеческой личности, отличающейся способностью мыслить максимально конкретно, наделяя окружающий мир наиболее полным набором смыслом и различая многообразие общественных ценностей по их месту в иерархии человеческой культуры. Делается вывод, что только универсальное образование, руководствующееся такой гуманистической целью, способно положить конец самовоспроизводству, лишённому идеального измерения общества потребления.

Ключевые слова: философия образования, общественный идеал, цель образования, воспитание человеческой личности.

Jurii Mielkov. The Ideal and the Goal of Education within the Hierarchy of Cultural Values.

The article is dedicated to philosophical investigation of the notion and phenomenon of ideal, particularly as the highest of education process. The problem being considered lies in means prevailing over goals under the contemporary social situation. Those means in fact perform the role of quasi-goals while depriving human life and activity of its sense and the ultimate end. Basing mostly on the ideas of Kyiv philosophy school of the 20th c., the author argues that the ideal serves as the highest goal in

the hierarchy of human values, being also a measure for all of them. As for the system of education, its highest goal is stated to consist of the image of the educated human personality featuring the ability to the most concrete thinking, while providing the surrounding world with most complete set of senses and ranging the many social values by their place within the hierarchy of human culture. It is summarized that only universal education guided by such humanistic goal is found to be able to end the self-reproduction of the current society of consumption lacking its ideal dimension.

Keywords: *philosophy of education, social ideal, the goal of education, upbringing of human personality.*